

Terlecka, Małgorzata

Historia nauk o człowieku

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/2, 422-424

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

drukowanych materiałów kongresowych. Dla technicznego usprawnienia przebiegu obrad równie istotne wydają się być sprawy językowe. Nie likwidując powszechnie obowiązującej zasady istnienia 4 języków kongresowych dla poszczególnych posiedzeń sekcji czy kolokwii, powinno się ustalić jeden język, w którym będą prowadzone obrady. Zniknie wówczas kłopotliwy i źle funkcjonujący problem tłumaczeń, a same obrady zostaną znacznie skrócone w czasie. Postulowane formy organizacyjne mogą się wydawać zbyt radykalne, sądzę jednak, że bez ich zastosowania przyszłe kongresy historii nauki może czekać taki sam kres, jak np. kongresy zoologiczne, z których ostatni, XVII, zostanie zorganizowany w 1972 r. w Monaco.

Leszek Kuźnicki

*

W ramach Sekcji IX — Historii biologii wraz z podstawami medycyny, znajdowała się podsekcja Historii teoretycznych podstaw medycyny. Kierownikiem jej był prof. B. D. Pietrow. Otrzymała ona 7 posiedzeń w dniach 21—24 sierpnia. Spośród zgłoszonych 58 referatów (w tym 2 polskie) wygłoszono 46 (w tym 1 polski).

Tematyka referatów dotyczyła metodologii badań historyczno-medycznych, historii powiązań medycyny teoretycznej z kliniczną, historii badań eksperymentalnych w medycynie, historii dyscyplin medycznych, historii medycyny różnych narodów, wybitnych uczonych i ich wkładu do nauk medycznych (Claude Bernard, Descartes, Mendel, Virchow, Wezalliusz). Poszczególne referaty poświęcone były także zagadnieniom higieny i medycyny u utopisów XVIII i XIX w., historii służby zdrowia w Bułgarii, historii leczenia choroby Parkinsona, zbiorom z zakresu historii medycyny znajdującym się w Muzeum Historii Medycyny w Rydze i w bibliotekach Estonii, emblematom lekarskim oraz czasopiśmie lekarskim. Dwa referaty radzieckie związane były z historią medycyny polskiej: S. Bizileviciusa o roli Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1781—1842 w litewsko-polsko-rosyjskiej i zachodniej medycynie oraz J. I. Rafesa o rosyjsko-polskich związkach w dziedzinie medycyny teoretycznej.

W czasie obrad podsekcji medycznej wygłoszonych zostało również kilka referatów z zakresu historii farmacji, chociaż dyscyplina ta zasadniczo włączona była do Sekcji VII.

W czasie dyskusji, jaka wywiązała się po wygłoszonych referatach, wskazywano, że na przyszłych kongresach historia medycyny nie powinna być łączona z historią nauk biologicznych, ponieważ stanowi ona odrębną naukę, posiada własną etykę i sztukę. Zwracano także uwagę na rolę filozofii w medycynie, potrzebę znajomości historii medycyny przez lekarzy i dyskutowano nad rolą epitafiów w medycynie.

Po zakończeniu prowadzonych w trakcie Kongresu obrad Radzieckiego Towarzystwa Historii Medycyny przedstawiono uczestnikom podsekcji IX B przyjęte tam wnioski, które dotyczyły zorganizowania na następnym kongresie oddzielnej sekcji historii medycyny, popularyzowania historii medycyny w czasopiśmie, włączenia historyków medycyny do ekspedycji archeologicznych itp.

Teresa Ostrowska

HISTORIA NAUK O CZŁOWIEKU

Sekcja Historii Nauk o człowieku została powołana po raz pierwszy na XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki (Warszawa — Kraków, sierpień 1965) z inicjatywy polskich historyków nauki. Inicjatywa ta wynikała z odmiennej kon-

cepcji historii nauki w Polsce, według której dzieje nauk społecznych i humanistycznych mają równorzędną rangę wobec dziejów innych dyscyplin. Mimo że zarówno dla zachodnich historyków nauki, jak i dla historyków nauki z krajów socjalistycznych, historia nauki (zgodnie z francuskim i angielskim terminem *science*) to historia nauk ścisłych i przyrodniczych, potrzeba badań nad dziejami dyscyplin społecznych zaczyna powoli spotykać się z coraz większym zrozumieniem. Proces ten jednak przebiega dość wolno i nie zawsze jeszcze nawet ci z historyków nauki, którzy są w pełni przekonani o celowości prowadzenia systematycznych prac badawczych nad dziejami nauk społecznych, mają wyraźnie sprezygowany program tych badań. Brak tradycji, brak wytyczonych dróg w tej dziedzinie odbił się również w działalności Sekcji Historii nauk o człowieku na kongresie moskiewskim.

Referaty wygłoszone w ramach sekcji Historia nauk o człowieku można, najogólniej biorąc, uszeregować w dwóch nierównej wielkości grupach. Pierwszą grupę, zdecydowanie liczniejszą, stanowiły komunikaty dotyczące historii poszczególnych dyscyplin, a raczej wybranych wycinków ich dziejów. Za przykład służyć może tu referat L. Szura o roli rosyjskich uczonych w historii badań nad etnografią Kalifornii w pierwszej połowie XIX w., czy też zagadnienie roli paleolitycznych odkryć w Rosji w 1871 r. w problemach związanych z psychologią twórczości — przedstawione przez B. Frołowa, lub prezentacja sylwetki rosyjskiego marksisty-etnografa N. Zibiera z II połowy XIX w. dokonana przez J. Marietina. Były to przeważnie prace, wykorzystujące często nieznanne źródła, prezentujące cenne materiały dostępne dotąd dla wąskiego kręgu specjalistów, na ogół jednak unikające szerszych ujęć syntetycznych.

W skład drugiej grupy, mniej licznej, wchodziły referaty ogólniejsze, poruszające problemy związane z pojęciem poszczególnych nauk, ich wzajemnymi relacjami oraz metodologią. Tu warto wymienić bardzo interesujący referat dyrektora Instytutu Etnografii, prof. J. Bromleja na temat stosunku etnografii do historii kultury, referat prof. J. Awerkijewej o znaczeniu pojęć etnologii i antropologii w historii nauki o człowieku, jak również referaty precyzujące związki etnografii z antropologią (prof. N. Czeboksarow), z geografiami (W. Pokrzyszewski). Motywy wzajemnych związków między naukami o człowieku, problemy integracji nauk uwidoczniły się również w żywej dyskusji, jaka rozwijała się po przedstawianych komunikatach. Dopiero właśnie ta dyskusja pozwoliła na przedstawienie przez radzieckich uczonych własnego obrazu historii nauk o człowieku.

Historia ta winna ich zdaniem obejmować nie tylko dzieje nauk społecznych i humanistycznych, ale również dzieje wszystkich dyscyplin zajmujących się od jakiegokolwiek bądź strony człowiekiem, a więc i nauk biologiczno-medycznych. Jedynie takie kompleksowe badania, opierające się na ścisłej współpracy między poszczególnymi dyscyplinami, mogą dać prawdziwą, wszechstronną wiedzę o człowieku. Badania dziejów wszystkich bez wyjątku nauk o człowieku, wykazujące ich wzajemne powiązania i uwarunkowania, wzbogacone o problematykę metodologiczną mają szansę rozwoju, a tak pojęta historia nauk o człowieku ma wszelkie dane, aby zająć równorzędne miejsce wśród historii innych dyscyplin. Niestety takiego obrazu zabrakło na obradach Sekcji Historii nauk o człowieku na kongresie moskiewskim. W tej sytuacji obrady Sekcji zakończyły się przyjęciem rezolucji postulującej na szeroką skalę rozwój wzajemnych kontaktów między poszczególnymi dyscyplinami i między różnymi placówkami — tak w kraju, jak i poza granicami ZSRR. Warto tu od razu podkreślić, że z dużym zainteresowaniem spotkały się w Moskwie informacje o pracach z dziedziny historii nauk społecznych i humanistycznych prowadzonych przez Zakład Historii Nauki i Techniki P.A.N. Przepro-

wadzone w czasie Kongresu wstępne rozmowy pozwalają już dziś zasygnalizować przyszłą bliższą współpracę między radzieckimi uczonymi, zajmującymi się historią nauk o człowieku, a Pracownią Historii Nauk Społecznych ZHNiP PAN.

Małgorzata Terlecka

HISTORIA TECHNIKI I NAUK TECHNICZNYCH

Ze względu na dość dużą ilość nadesłanych materiałów obrady kongresowe poświęcone zagadnieniom historii techniki były prowadzone w 5 sekcjach. Tematyka obrad i ilość zgłoszonych referatów w poszczególnych sekcjach przedstawiały się następująco: Sekcja XI — Historia techniki, 22 referaty dotyczące zagadnień ogólnych; Sekcja XI A — Historia górnictwa i metalurgii, 17 referatów; Sekcja XI B — Historia budowy maszyn i transportu, 15 referatów; Sekcja XI C — Historia radiotechniki i elektroniki, 16 referatów; Sekcja XI E — Historia techniki budowlanej, 19 referatów.

Ogółem zgłoszono 89 referatów, przy czym pod tym względem zagadnienia historii techniki ustępowały jedynie miejsca ogólnym problemom historii nauki (136 referatów), historii fizyki i astronomii (111 referatów) oraz historii nauk biologicznych (101 referatów).

Jeśli idzie o ilość zgłoszonych referatów przez naukowców poszczególnych państw, to Związek Radziecki zgłosił ich 34, Stany Zjednoczone — 11, Czechosłowacja — 10, Polska — 9, NRF — 5, NRD i Bułgaria po 4, Japonia — 3, Anglia i Włochy — po 2, oraz Finlandia, Francja, India, Kanada i Rumunia — po 1. Jak wynika z powyższego zestawienia państwa obozu socjalistycznego dominowały i ich ogólny udział w referatach stanowił 65%.

Sekcja XI pracowała pod przewodnictwem A. A. Artobolewskiego i A. A. Czekanowa, odbywając 3 posiedzenia. Tematyka referatów pierwszego posiedzenia była następująca: W. Gasparski (Polska), *Od pierwotnych potrzeb do współczesnej techniki*; E. Battison (Stany Zjednoczone), *Zakłady w Tule i zakłady amerykańskie: ich wyposażenie i współpraca w dziedzinie ogólnej technologii na początku* *Zasadnicze tendencje rozwoju techniki w ZSRR (1917—1967)*; W. J. Ostolski (ZSRR), *Zasadnicze tendencje rozwoju techniki w ZSRR (1917—1967)*; W. J. Ostolski (ZSRR); *O pewnych zagadnieniach zawodowego przygotowania historyków techniki*; H. D. Howse (Anglia), *Przyrządy naukowe używane przez kapitana Cooka podczas wypraw na Pacyfikę (1768—80)*; J. W. Abrams (Kanada), *Przyczynki do historii badań*; F. Jilek (Czechosłowacja), *Kształcenie techniczne w środkowej Europie w XVII i XVIII w.*; A. W. Jefimow (ZSRR), *Prawidła rozwoju techniki w Stanach Zjednoczonych A.P. w okresie przedmonopolowym*.

Drugie posiedzenie sekcji obejmowało referaty: W. Treul (NRF), *Problemy historii techniki w Niemczech*; J. Pazdur (Polska), *Zmiana poglądów na pracę i technikę w Polsce pod koniec XVIII i na początku XIX w. jako zjawisko ogólnoeuropejskie*; R. M. Niik (Stany Zjednoczone), *Zastosowanie nauki przez Henryka Forda do ekologii*; A. G. Rappoport (ZSRR), *Zasadnicze historyczne etapy postępowania się rysunkiem i nauki rysunku*; E. Wächter (NRD), *O historii techniki w NRD*; I. Pietrzak-Pawłowska (Polska), *Znaczenie badań historycznych dla polityki rozwoju współczesnej techniki*; O. Wagenbrecht (NRD), *Techniczne pomniki kultury w NRD i ich znaczenie dla popularyzacji historii sił wytwórczych*; D. D. Zykow (ZSRR), *Historia techniki w ekspozycjach politechnicznego muzeum*.

Na trzecim posiedzeniu wygłoszono następujące referaty: S. Michal (CSRS), *Udział kraju czesko-morawskiego w rozwoju przemysłu budowlanego Europy*